

Nałęcz, Tomasz

"Prasa żydowska w Warszawie 1823-1939", Marian Fuks, Warszawa 1979 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 71/2, 439

1980

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Marian Fuks, *Prasa żydowska w Warszawie 1823—1939*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1979, s. 362.

Monografia stanowi ważny przyczynek do niemalże zupełnie naukowego nieopracowanych dziejów Żydów w Polsce nowożytnej. Wykorzystując skrzętnie resztki nader skromnie zachowanej bazy źródłowej, ale przede wszystkim opierając się na przechowywanym w warszawskich bibliotekach materiale drukowanym, w tym głównie na prasie, autor przedstawia narodziny i rozwój stołeczno czasopiśmiennictwa żydowskiego. W przytłaczającej większości wykorzystane przez niego materiały, z racji bardzo trudnej do pokonania bariery językowej, były dotychczas całkowicie nieznane polskim historykom.

Z około tysiąca jednostek wydawniczych, ukazujących się w okresie omawianego stulecia z okładem, M. Fuks przedstawia szerzej kilkadziesiąt najważniejszych, wywierających największy wpływ na czytelników i najlepiej odzwierciedlających ducha epoki. Składająca się z dziewięciu rozdziałów praca dzieli się na cztery części. Początkową, obejmującą lata 1823—1831, otwiera powołanie do życia pierwszego w Warszawie tygodnika żydowskiego — „Dostrzegacza Nadwiślańskiego” („Der Beobachter an der Weichsel”), zamyka zaś zlikwidowanie powstańczego „Izraelity Polskiego”. Część druga to okres szeroko pojmowanego pozytywizmu warszawskiego (1861—1895), sprzyjającego powstaniu szeregu czasopism w języku polskim, żydowskim i hebrajskim. Najciekawsze są części trzecia i czwarta. Trzecia obejmuje ćwierćwiecze poprzedzające pierwszą wojnę światową. W tych właśnie latach narodziła się nowoczesna prasa żydowska. Jej oblicze kształtowały rozliczne czynniki natury politycznej, społecznej, ekonomicznej i kulturalnej, wśród których decydujące znaczenie miała na pewno rewolucja 1905—1907, zmuszająca carat do częściowej liberalizacji stosunków w imperium. Rozwijająca się w tym okresie prasa mieszczańska o tendencjach narodowych i syjonistycznych usuwała w cień zaledwie wegetującą prasę lewicową i socjalistyczną.

Część czwarta monografii prezentuje stołeczną prasę żydowską w latach Drugiej Rzeczypospolitej. I w tym przypadku, podobnie jak w społeczności polskiej, odzyskanie niepodległości wyzwoliło ogromną inicjatywę wydawniczą. W stolicy osiągnęła ona imponujące rozmiary. W 1927 roku na ogólną liczbę wydawanych w Polsce 136 dzienników i czasopism w języku żydowskim i 15 w hebrajskim w Warszawie ukazywało się 50 tytułów w języku żydowskim i 9 w hebrajskim. Obejmowały one swymi zainteresowaniami wszystkie dziedziny społecznej aktywności (poza ogólnoinformacyjnymi, miarodajnymi politycznie i sensacyjnymi wydawane były m.in. pisma humorystyczne, kobiece, młodzieżowe, sportowe). Wydawnictwa te posiadały stojącą na wysokim poziomie kadrę dziennikarsko-publicystyczną oraz nowoczesną bazę poligraficzną.

Trudną do przecenienia zaletą pracy M. Fuksa, zważywszy na brak innych opracowań historycznych, jest ukazanie prasy żydowskiej na szerszym tle społecznym. Częstokroć po raz pierwszy w polskiej historiografii autor prezentuje różne aspekty życia społeczności żydowskiej, jej dążenia polityczne, mentalność i koloryt, dole i niedole codziennego bytu.

Znajdujący się w jednym z aneksów wykaz prasy podziemnej Getta Warszawskiego (1940—1943) zdaje się zapowiadać kierunek dalszych prac M. Fuksa. Na ich rezultaty czekać będą z uwagą nie tylko historycy prasy.